

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐบาลได้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คือพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 มีเจตนารมณ์ ที่จะให้การส่งเสริมกิจการของชุมชน ด้วยการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และมีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) ทำให้กรมส่งเสริมการเกษตร มีพันธกิจส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีขีดความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการทางการเกษตร ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกันสำนักงานเกษตรอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก แต่เดิมนั้นกลุ่มทอผ้าแต่ละกลุ่มในอำเภอชาติตระการ ไม่ได้จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาก่อน หากแต่เกิดจากการรวมกลุ่มของสตรีแม่บ้านที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากประเทศลาวแล้วเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อำเภอชาติตระการ วัฒนธรรมการทอผ้าได้ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ผู้หญิงส่วนใหญ่จะทอผ้าเป็นเพื่อทอไว้ใช้ในครัวเรือนและเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่มสำหรับตนเองและสมาชิกในครอบครัว ต่อมาในระยะหลังผ้าทอพื้นเมืองได้รับความนิยมมากขึ้น จากการทอผ้าเพื่อเก็บไว้ใช้ในครัวเรือนจึงมีการทอผ้าพื้นเมืองไว้เพื่อการจำหน่าย การทอผ้าจึงไม่เพียงแต่เป็นวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นเท่านั้น จึงเริ่มกลายเป็นธุรกิจในระดับครัวเรือนสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เมื่อชุมชนเข้าสู่ระบบธุรกิจ จึงเกิดการแข่งขันทางการตลาดขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนากระบวนการและวิธีผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การวางแผนการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การผลิต การแปรรูป การจำหน่าย และการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มไม่สามารถทำได้เพียงลำพังผู้เดียว จึงต้องอาศัยความรู้จากผู้อื่นในแต่ละด้านเข้ามา

ช่วยเหลือ หน่วยงานของรัฐ คือ กรมพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานแรกเริ่มที่ได้เข้ามาส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเองตลอดจนพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น กลุ่มผู้หญิงที่ทอผ้าเพื่อจำหน่ายในแต่ละชุมชนของอำเภอชาติตระการจึงได้มีการรวมกลุ่มกัน เป็นกลุ่มสตรีผู้ประกอบอาชีพทอผ้าขึ้น โดยการผลักดันของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนประจำตำบลนั้นๆ ต่อมาใน พ.ศ. 2548 กลุ่มสตรีผู้ประกอบอาชีพทอผ้าในพื้นที่อำเภอชาติตระการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนโดยเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอชาติตระการให้จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้น ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการที่จะส่งเสริมกลุ่มเพื่อประกอบกิจการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็กและยังประสบปัญหา คือ ยังไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และการสนับสนุนจากภาครัฐไม่สนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มและอีกประการหนึ่งเพื่อให้กลุ่มมีกฎหมายรองรับการประกอบกิจการของชุมชนให้ได้รับการพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้

ปัจจุบันอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก มีกลุ่มสตรีผู้ประกอบอาชีพทอผ้า อยู่เกือบทุกหมู่บ้าน แต่ที่รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าเพื่อทำการผลิตผ้าทอพื้นเมืองและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอพื้นเมืองขึ้นเพื่อการจำหน่ายนั้น มีทั้งหมดจำนวน 6 กลุ่ม เท่านั้น ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอมือบ้านนาเมือง ตำบลป่าแดง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านร่มเย็น ตำบลป่าแดง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้ามัดหมี่กระดุกบ้านน้อย ตำบลท่าสะแก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านรักชาติ ตำบลบ่อภาค วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านลาดเรือตัดเย็บ ตำบลบ่อภาค และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านชาติตระการ ตำบลชาติตระการ การทอผ้าของสมาชิกกลุ่มทอผ้าอำเภอชาติตระการนั้น มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเป็นกึ่งกระดุก วัสดุที่ใช้เป็นไหมและฝ้าย ลักษณะการทอเป็นการทอแบบมัดหมี่กึ่งกระดุก ผ้าทอพื้นเมืองที่นิยมทอ ได้แก่ ผ้าทอสีม่วงลายดอกป๊อป ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ผ้าทอพื้นเมืองของจังหวัดพิษณุโลก นอกจากนี้ยังลายลูกแก้ว ลายลูกกรง และลายสับประรด เป็นต้น ผ้าทอของกลุ่มทอผ้าอำเภอชาติตระการเป็นผ้าทอที่มีคุณภาพดี คือ การย้อมสีติดทน ไม่ซีด ฝีมือนการทอผ้าปราณีต เนื้อผ้าแน่น ลวดลายสวยงาม การดูแลรักษา ง่าย สีไม่ตกขณะซัก ไม่ยืด ไม่หด และสวมใส่สบาย จึงเป็นที่นิยมของกลุ่มผู้ชื่นชอบผ้าทอพื้นเมือง การพัฒนาทอผ้าในอำเภอชาติตระการได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการและหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอชาติตระการ กรมพัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ ด้านการผลิต ด้านการตลาด การบรรจุภัณฑ์ และสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของกลุ่มในด้านต่างๆ ได้แก่ การผลิต การแปรรูป การจำหน่าย การบริหารจัดการกลุ่ม การวางแผนพัฒนา กลุ่ม การรับผลประโยชน์ การประเมินผล การรับความรู้ตลอดจนความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ของ

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าที่อำเภอชาติตระการ มีทั้งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ สาเหตุอาจเนื่องมาจาก สมาชิกกลุ่มทอผ้าขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐที่ไม่ถูกต้องก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มทอผ้าบางกลุ่มเข้าสู่ความอ่อนแอและล่มสลายของกลุ่มในที่สุด

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าในอำเภอชาติตระการ ทั้ง 6 กลุ่ม ว่ามีสมาชิกกลุ่มมีลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร ในประเด็นที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทอผ้า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่ม วางแผนพัฒนา กลุ่ม การประเมินผล การรับผลประโยชน์ การรับความรู้ และความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มมีอะไรบ้าง ตลอดจนแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมที่แต่ละกลุ่มได้นำมาใช้ เพื่อแก้ไขปัญหาของการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะช่วยทำให้สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของตนเองให้ประสบความสำเร็จและยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าในอำเภอชาติตระการด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า

3. วัตถุประสงค์ความรู้ในเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินงาน
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2550 ถึงเดือนตุลาคม 2551 รวมระยะเวลา 12 เดือน

ขอบเขตของงานวิจัย

1. **ขอบเขตด้านประชากร** ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม
ทอผ้าจำนวน 6 กลุ่ม ในเขตพื้นที่อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งประกอบด้วย ประธาน
คณะกรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอมือบ้านนาเมือง ตำบลป่าแดง
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านร่มเย็น ตำบลป่าแดง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้ามัดหมี่ที่กระตุกบ้าน
น้อย ตำบลท่าสะแก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมบ้านรักชาติ ตำบลบ่อภาค วิสาหกิจชุมชน
กลุ่มทอผ้าบ้านลาดเรือตัดเย็บ ตำบลบ่อภาค วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านชาติตระการ ตำบลชาติ
ตระการ จำนวน ทั้งหมด 97 คน

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ประกอบด้วยเนื้อหาในส่วนต่างๆ ดังนี้

2.1 เนื้อหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
กลุ่มทอผ้า ได้แก่ ความเป็นมาของกลุ่ม โครงสร้าง การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกใน
การดำเนินงาน เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทอผ้า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่ม การวางแผนพัฒนา กลุ่ม การประเมินผล การรับผลประโยชน์
การรับความรู้ ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาและแนว
ทางการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม

2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิก
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม รายได้และผลตอบแทน และการส่งเสริม
จากหน่วยงานของรัฐ

2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการ
ดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็น
การวางแผนกิจกรรม การกำหนดทิศทางของกลุ่ม การประเมินผล การร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

ปัญหาและการรับผลประโยชน์ ในกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ การทอผ้า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการกลุ่ม การรับความรู้ และความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มที่เกิดจากการทำกิจกรรมของชุมชนที่ชุมชนและคนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมการผลิตสินค้า กิจกรรมให้บริการ และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองในชุมชนและระหว่างชุมชน โดยการนำทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่ ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรท้องถิ่น ประกอบกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร

กลุ่มทอผ้า หมายถึง การรวมกลุ่มของสมาชิก ที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้า และทอผ้าชนิดเดียวกันรวมตัวกันทอผ้าเพื่อจำหน่าย ซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านการอนุมัติขึ้นทะเบียนให้ดำเนินกิจการอย่างถูกต้อง ในอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

สมาชิกกลุ่ม หมายถึง สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าทั้ง 6 กลุ่ม ในเขตพื้นที่อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอมือบ้านนาเมือง ตำบลป่าแดง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านร่มเย็น ตำบลป่าแดง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้ามัดหมี่ที่กระดุกบ้านน้อย ตำบลท่าสะแก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมบ้านรักษาดี ตำบลบ่อภาค วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านลาดเรือตัดเขียบ ตำบลบ่อภาค และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านชาติตระการ ตำบลชาติตระการ

ปัจจัย หมายถึง องค์ประกอบที่ทำให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมมากขึ้นหรือน้อยลงในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า

ปัญหา หมายถึง ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม หมายถึง แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าที่ได้สร้างขึ้นเพื่อช่วยให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากขึ้น

ผู้นำกลุ่ม หมายถึง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าทั้ง 6 กลุ่มในอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก